

פארק מורד נחל קישון בחיפה

עיקרי המקרה

תוכנית להקמת פארק בשטח של 950 דונם באזור התעשייתי של שפך נחל הקישון (תמונה 1). מורד הנחל, המצוי בלב האזור המטרופוליני של חיפה, סבל שנים רבות מהזנחה ומהזרמה של שפכים תעשייתיים. כתוצאה מכך תפקודו כעורק ניקוז וכבית גידול ייחודי נפגע קשות. בציבור הישראלי נתפס הנחל כמפגע. התוכנית להקמת הפארק (תכנית מתאר מקומית מס' 304-0089318) אושרה לאחר עשור שבו רשות נחל הקישון, ארגוני סביבה (החברה להגנת הטבע, אדם טבע ודין ועוד) ותושבי האזור ניהלו מאבק בנוגע לגודל הפארק וגודל השטחים התפעוליים של חברת נמלי ישראל (חנ"י) הנמצאים בסמוך.

התוכנית מציעה הקמה של פארק במורד נחל קישון לאורך שלושת הק"מ האחרונים לפני מוצאו לים - פנינה ירוקה בין שטחים המיועדים לתעשייה קלה, למסחר ולפעילות עורף נמל (תמונה 2). שטחו הכולל המתוכנן של הפארק הוא כ-1,500 דונם, מתוכם 950 דונם שיקדשו לטובת פארק כאשר הגדה הצפונית של הפארק מיועדת לפיתוח אינטנסיבי של פעילויות פנאי נופש וספורט ימי, לרבות בנייה של אמפיתיאטרון פתוח ומרכז מבקרים חינוכי בנושא של בתי גידול לחים. בגדה הדרומית יישמר נוף מלחת הקישון שאפיין את המקום בעבר, והגישה אליו תהיה רגלית בלבד. בשנת 2019 אישרה הוועדה המחוזית את תוכנית פארק מורד הקישון.

רקע

אנשי צוות ושותפים

גורם	אנשי מקצוע	ארגון/חברה
מגיש ויזם התוכנית	רשות מקומית	ועדה מקומית חיפה
מגיש ויזם התוכנית	שרון נסים- מנכ"לית יוסי סורוג'ון- ראש תחום תכנון	רשות נחל הקישון

צוות תכנון	עורך ראשי		דורון רוהטין
	מתכנן	סיגלית מירון פיסטינר	יעד אדריכלים ומתכנני ערים ונוף בע"מ
	יועץ נופי	נתן קמינר	
	יועץ תשתיות	מאיר רוזנטל	רוזנטל מ. - תכנון וייעוץ
	יועץ תחבורה	יואל ינון	ברלב-ינון תכנון ויעוץ בהנדסה אזרחית

ניתוח אזורי

אגן היקוות קישון

אגן ההיקוות של נחל קישון הוא השני בגודלו מבין נחלי החוף בארץ ([איור 1](#)). הוא משתרע על שטח של 1,100 קמ"ר בין הרי הגלבוע ועמק יזרעאל במזרח עד למישור החוף במערב. נחל קישון נשפך אל הים התיכון במפרץ חיפה. יובליו העיקריים של הנחל הם הנחלים ציפורי, השופט, סעדיה, גדורה, מזרע, עדשים, בית לחם והקיני.

נחל קישון

נחל הקישון הוא אחד הנחלים הגדולים בישראל. בשנים האחרונות איכות המים בנחל השתפרה מאוד, לאחר שנים רבות שבהן היה מזוהם. הנחל הוא נחל איתן המהווה בית גידול לעשרות מינים של בעלי חיים וצמחים.

תוכנית פארק מורד נחל הקישון נמצאת בתת-אגן הקישון במפרץ חיפה, אשר שטחו 20 קמ"ר. פארק מורד הקישון מלווה את הנחל במוצאו במקטע שבין גשר ההסתדרות בחיפה למעגן הדיג שביט, בתוך מפרץ חיפה המתועש. קטע זה הוא הרחב ביותר לאורך הנחל (80-100 מטר), ולצידו שטחים בהיקף של כ-900 דונם אשר נשמרו מלחצי פיתוח לאורך השנים ([תוכנית פארק מורד נחל קישון - נספח נוף, 2019](#)).

נתונים הידרולוגיים

מורד הנחל הוא מקטע באורך 7 ק"מ מכניסת נחל ציפורי ועד לשפך הים. בקטע זה קרקעית הנחל נמוכה מגובה פני הים וקיימת חדירה של מי ים אל תוך הנחל. על כן מליחות המים בו היא גבוהה. יתרה מכך, בגלל חדירת מי הים נפח המים במקטע זה יחסית קבוע ומושפע מעט מכמות המים הזורמת ממעלה האגן. מפלס פני הנחל משתנה בהתאם לגאות ולשפל בטווח של 30 ס"מ ([תוכנית אב לנחל הקישון, 2001](#)).

נחל הקישון מופר וסובל מפיתוח תעשייתי ועירוני אינטנסיבי סביבו מאז שנות העשרים של המאה העשרים, והמידע על כמויות המים שזרמו באופן טבעי בנחל לפני כן חלקי ביותר. עם זאת, ידוע כי בעבר שטח זה היתה מלחה ושהנחל במקטע זה היה איתן ([תוכנית אב לנחל הקישון, 2001](#)).

כיום מרבית ממעיינות המקור של הנחל נשאבים, ובה בעת מוזרמים לנחל קולחים ובעבר גם שפכים תעשייתיים וכן מי השקיה ונקזי שדות הפלחה של עמק יזרעאל. מקורות אלו מגבירים את הזרימה בנחל ומגביהים במידת מה את מי התהום (תוכנית אב לניקוז מפרץ חיפה הקריות ועמק זבולון, 2009).

לאורך הקישון ממוקמות כמה תחנות הידרומטריות: בסמוך לצומת גולני, בסמוך לתל עליל, בנחל נהלל, בנחל השופט ובנחל בית לחם (תוכנית פארק מורד נחל קישון - נספח ניקוז, 2017). על פי המדידות, עובי הגשם השנתי הממוצע באגן נחל הקישון הוא 550 עד 600 מ"מ בשנה (540 מ"מ על פי נקודת המדידה בנמל חיפה).

בעקבות שיטפונות חריגים במפרץ חיפה בחורף 1991/2 החלה רשות הניקוז קישון בעבודות חירום למניעת הצפות. ספיקות התכן להסדרת הנחל בקטע שבין נמל הדיג לבין כניסת נחל ציפורי נקבעו על פי ספיקות השיא הצפויות בתקופה חזרה של אחת למאה שנים - כ-425 מ"ק/שנייה במוצא הקישון ו-395 מ"ק/שנייה בקישון במעלה כניסת נחל גדורה (יודפת מהנדסים, 1992).

עד כה בוצעו תוכניות ההסדרה של הקישון בחלקו, ובכלל זה הנחל הורחב והועמק. תוכנית האב לניקוז מפרץ חיפה מציעה להקים בהמשך למהלכים הנ"ל מערכת של אגמי ויסות במעלה גשרי רחוב ההסתדרות ומעדכנת את ספיקות התכן בנחל. ספיקות התכן באגן הניקוז עשויות להשתנות בהתאם לשינויים עתידיים בפיתוח ובבינוי בתחום האגן, כמפורט בטבלאות 1 ו-2 (לקריאה נוספת: [תוכנית האב לניקוז מפרץ חיפה הקריות ועמק זבולון, רשות ניקוז קישון, 2009](#)).

יש לציין כי אזור המפרץ עובר פיתוח מואץ מאז שנות העשרים של המאה העשרים. כתוצאה מכך השטחים מנקזי המים מצטמצמים ונקטעים, ובמקביל ישנה הגדלה של שטחים תורמי נגר. שינויים אלו חושפים את אזור מפרץ חיפה לסכנת הצפה מכמה גורמים: הצפה מהקישון שלא מעביר את ספיקת השיא הנדרשת; הצפה ממי אגן שפרעם לפני ניקוזם לקישון בתעלות ההגנה והגדורה; והצפות מי נגר עירוני מקומיות ([תוכנית אב לניקוז מפרץ חיפה הקריות ועמק זבולון, 2009](#)).

איכות המים

הקישון שימש משך שנים רבות עורק הניקוז של מזהמים מהמפעלים במפרץ חיפה ובמרוצת השנים הפך להיות הנחל המזוהם ביותר בארץ. בשנת 2002 ננקטו הליכים שחיבו הפסקה של הזרמת שפכי תעשייה ושפכים גולמיים אל הנחל, הוסדרו רוב מקורות הזיהום והוכנה תוכנית לאספקת מים לנחל. מאז איכות המים בנחל הולכת ומשתפרת. נוסף על כך נעשות פעולות לשימור של בתי הגידול ולהשבת המים למרחב הנחל, וגם קרקעית הנחל שזוהמה בעבר על ידי מפעלי התעשייה הפטרוכימית נוקתה. אלא שלמרות כל הצעדים הללו איכות מי הקישון עדיין אינה עומדת [בתקן הסביבתי](#) שנקבע לנחל. קרי, הנחל לא משוקם באופן מלא ולא מתפקד כמערכת אקולוגית בריאה ([השפעת פיתוח הנמל החדש בחיפה על נחל הקישון, 2008](#)).

רשות נחל הקישון מנטרת את הנחל באופן קבוע. מערך התחנות כולל תחנות למדידות פיזיקו-כימיות לקביעת ריכוזי תרכובות של חנקן, זרחן ופרמטרים נוספים, המשמשות לבדיקת בריאות המערכת האקולוגית בנחל. תחנה נוספת ממוקמת ממזרח לגשר ההסתדרות בחיפה, ובה נערך ניטור רציף של מי הנחל. התחנה שואבת את מי הנחל לאורך כל שעות היממה ומבצעת באופן רציף מדידות לפרמטרים הבאים: ערך הגבה, חמצן מומס, מוליכות חשמלית, טמפרטורה, ריכוז ניטראט וריכוז חנקן אמוניאקלי. הנתונים הנמדדים נאגרים ומעובדים ומוצגים לאחר מכן בדוחות השנתיים של הרשות. נתוני הניטור הרציף זמינים גם באתר הרשות ([אתר רשות נחל הקישון](#)).

מיקום הפרויקט, בעלות על הקרקע ובעלי עניין

הפרויקט ממוקם במפרץ חיפה. שטח הפרויקט נמצא בלב מטרופולין חיפה ושייך לתחום השיפוט של העיר. הפארק המתוכנן משתרע לאורך נחל הקישון, מחציתו את שדרות ההסתדרות (כביש 4) בחיפה ועד שפך הנחל לים במעגן שביט - בין כביש 22 בדרום לדרך משה דיין בצפון.

כפארק הוא עתיד לשרת בעיקר את מטרופולין חיפה (העיר חיפה), הקריות (קריית מוצקין, קרית ביאליק וקריית אתא) ואת יישובי מועצה אזורית זבולון, נשר, רכסים וקריית טבעון.

בעלי העניין בקרקע הם עיריית חיפה ורשות מקרקעי ישראל (רמ"י). עם זאת, בספרי המקרקעין רשומה חנ"י כבעלים של מורד הנחל. לפי [צו רשויות הנמלים](#), התשס"ד-2004 הועברו המקרקעין לבעלות המדינה ובצו העברת זכויות מקרקעין ניתנה לחנ"י זכות שאינה בלעדית לצורך ביצוע תפקידה לפיתוח. יוצא מכך שהשטח ניתן לשימושה עבור צורכי הנמל. אם חנ"י לא משתמשת בשטחים אלו למטרה זו, רשאית המדינה להעביר את השטח לבעלות גורם אחר.

מסגרת ניהולית ותכנונית של הפרויקט

הגוף המופקד על שיקום נחל הקישון הוא רשות נחל הקישון. רשות נחל הקישון היא רשות סטטוטורית שהוקמה על ידי המשרד להגנת הסביבה בשנת 1994, והיא האמונה על שיקום הנחל והכשרתו לפעילות פנאי ונופש ב-25 הק"מ האחרונים שלו, עד מוצאו לים. רשות נחל הקישון יזמה שינוי ייעוד מקרקעין במורד הנחל בשטח הנמצא בבעלות המדינה לצורך הקמת פארק לטובת הציבור. שינוי זה נערך באמצעות תוכנית פארק מורד הקישון - [תכנית מתאר מקומית מס' 304-0089318](#).

התוכנית נסמכת על החלטת ממשלת ישראל 969 (ח/מ, 2009), המאמצת את תוכנית האב לנחל הקישון לשימור ולטיפול. ריאיה ירוקה עבור מטרופולין חיפה רבתי ותושבי הצפון. בין עיקריה של תוכנית האב ההחלטה בדבר "הקמת מערכת פארקים רציפה במרחב נחל קישון ויובליו" ([תוכנית האב לנחל הקישון, רשות נחל הקישון, 2001](#)). יש לציין כי כלל אגן הקישון נמצא בתחום האחריות של רשות ניקוז ונחלים קישון, הפועלת במרחב עם רשות נחל הקישון.

מטרה ויעדים

תיאור הפרויקט

מורד הקישון לאורך השנים - מהזנחה לשינוי תפישה

התקופה המנדטורית: שינוי מורד הקישון מביצה לאזור תעשייה

מלחת הקישון השתרעה בעבר על שטח נרחב בשפך נחל הקישון ([תמונה 3](#)). מיכאל זהרי מתאר בספרו גיאובוטניקה הרס של המלחה בעקבות פעילות אנושית כבר בשנות החמישים. פעילות זו כללה תיעול הנחל ופיתוח תעשייתי לאורכו בתקופה המנדטורית ([מלחות בישראל: סביבת חיים קיצונית ומיוחדת, 2013](#)).

הזנחה וזוהמה

נחל הקישון סבל משך שנים רבות מהזנחה ומהזרמה של מזהמים ושפכים. עקב כך הוא הפך לנחל המזוהם בארץ והיה משך שנים ארוכות מפגע סביבתי ותברואתי. לנוכח ההידרדרות במצבו והסכנה הבריאותית שנשקפה מכך נעשו ניסיונות להטיל איסורים על המשך הזרמת השפכים התעשייתיים לנחל ([דוח ועדת החקירה בעניין נחל הקישון, 2003](#)).

חורף 1991/2 כנקודת מפנה בהזנחת מערכת הניקוז באגן

בחורף 1991/2 אירעו כמה שיטפונות והצפות חסרי תקדים בשטחים נרחבים בעמק זבולון ובמפרץ חיפה. הייתה זו קריאת השכמה, ובעקבותיה הופנו תקציבים לפתרון בעיית הניקוז באזור. בשנים 1993-2002 ביצעה רשות ניקוז ונחלים קישון פעולות חירום למניעת הצפות בעמק זבולון, הקריות ומפרץ חיפה. פעולות החירום כללו הסדרה של תעלות אזוריות, חפירת תעלות חדשות, הקמת סוללות הגנה, בניית גשרים והתקנת שרולים למניעת זרימה חוזרת בפתחי הניקוז. בשלב השני נוקו גדות הנחל מצומח והועמקו תעלת קייזר אילין ואפיק הקישון בקטע שבין גשר יוליוס סימון. הבוצה שהוצאה הוכנסה לבריכות אגירה לאורך הקישון.

1993: ישראל חותמת על אמנת רמסר - אמנה בדבר מקווי מים

אמנת רמסר (1971) מבטאת את המודעות העולמית לחשיבותם של מקווי מים כמערכות אקולוגיות. מטרת האמנה היא להביא לשימור אזורי מקווי מים מכל הסוגים - טבעיים ומלאכותיים, קבועים וזמניים, עומדים וזורמים, מתוקים, מליחים ומלוחים. ישראל חתמה על האמנה ב-1993, והיא נכנסה לתוקף ב-1997. התחייבויות האמנה מיושמות באמצעות החוק להגנת חיות הבר, התשט"ו-1955 וחוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה, התשנ"ח-1998 והתקנות מכוחו. (קראו עוד [באתר המשרד להגנת הסביבה](#))

1994: הקמת רשות נחל הקישון

בשנת 1994 הוקמה רשות נחל הקישון במטרה לטוהר ולשקם את נחל הקישון, להפוך אותו למשאב טבע ולהקים פארקים לאורכו. הסמכויות החוקיות של רשות נחל הקישון חלות על רצועה באורך של 25 ק"מ - מהשפך (כולל מעגן הדיג) ועד לתל קשיש, על נחל גדורה ועל חלק קטן ממורד נחל ציפורי, וכן על רצועה של 25 מטרים מגדותיהם. בראש הרשות עומדת מועצה המורכבת מנציגים של משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, מפעלים, בעלי מקרקעין, תאגידים וגופים ציבוריים. (קראו עוד [באתר רשות נחל הקישון](#))

1994-2009: תהליכי ציפוף ובינוי בשטח האגן והתעצמות אירועי גשם חריגים

אזור הקריות ומפרץ חיפה מתפתחים בקצב מואץ, בין היתר כדי לתת מענה לצורכי האוכלוסייה הגדלה. כתוצאה מכך שטחים פתוחים רציפים אשר שימשו בעבר להשהיה של מי נגר, לחלחול ולניקוז הולכים ונעלמים, ובמקומם מופיעים שטחים

בעלי תכנית אטומה ובנויה, התורמים נגר מוגדל בזמן קצר ובמהירות גדולה מבעבר. כמו כן, אזור מפרץ חיפה הוא אזור בעל רגישות גבוהה לשיטפונות בשל היותו אזור מישורי הגבוה רק במעט ממי הים ובנוי בצפיפות. ההצפות אשר אירעו באזור בחורף 1991/2 והנזקים הכבדים אשר נגרמו בעטיין המחישו את הצורך הדחוף בגיבוש פתרון כולל לבעיות הניקוז באזור. בעקבות כך גיבשה רשות הניקוז והנחלים קישון תוכנית אב לניקוז באזור מפרץ חיפה והקריות ([תוכנית האב לניקוז מפרץ חיפה הקריות ועמק זבולון, רשות ניקוז קישון, 2009](#)).

2002-2000: פרשת צוללני השיטת בקישון וועדת שמגר בעניין נחל הקישון

ביולי 2000 הוקמה ועדת שמגר (חיל הים) כדי לחקור אם הפעילות הצבאית בנחל וסביבתו פוגעת בבריאותם של חיילי צה"ל. הוועדה קמה בעקבות טענות של לוחמי שיטת 13 ויחידת הצוללנים על קשר בין אימוניהם בנחל הקישון המזוהם למספר מקרי הסרטן בקרב הצוללנים. הוועדה חקרה כ-120 לוחמים, אשר מהם 93 חלו בסרטן. לפי דוח ועדת החקירה, ריכוז החומרים המסרטנים (חומרים אורגניים, אנאורגניים ורדיואקטיביים) במורד הקישון בשנים הרלוונטיות היה גבוה מאוד. רוב חברי הוועדה שללו קשר סיבתי, משפטי והגיוני בין מצב הנחל לתחלואה, אך בכל זאת יו"ר הוועדה, הנשיא (בדימוס) מאיר שמגר, קבע כי "ישנו קשר סיבתי משפטי והגיוני בין מצב הקישון לבין מחלת הסרטן שפגעה בחיילים אשר ענינם נבדק ע"י הוועדה" ([דוח ועדת החקירה בעניין נחל הקישון, משרד הביטחון, 2003](#)). חקירות הוועדה והעיסוק התקשורתי בתביעה העלו את המודעות הציבורית לזיהום החמור בקישון ולשינויים הנדרשים בו.

2001: אימוץ תוכנית האב לשיקום נחל הקישון על ידי הממשלה וחוסר תקצוב

תוכנית האב לשיקום נחל הקישון נערכה ביוזמת רשות נחל הקישון. התוכנית הציעה מכלול מהלכים לשיקום הנחל בהיבט הסביבתי וההידרולוגי. התוכנית אומצה בישיבת הממשלה בנובמבר 2001. במסגרת זו החליטה הממשלה על הקמת ועדת מנכ"לים ברשות מנכ"ל המשרד להגנת הסביבה, שתפקידה להביא ליישום תוכנית השיקום ולדווח על התקדמותה לוועדת השרים לאיכות הסביבה. למרות זאת התוכנית לא קיבלה תקציב ייעודי ([השפעת פיתוח הנחל החדש בחיפה על שיקום נחל הקישון, הכנסת מרכז המחקר והמידע, 2008](#)).

2001: פיתוח סביבתי במקביל לפיתוח נמל במורד הקישון

בשנת 2001, עוד לפני התחלת התכנון של תוכנית פארק מורד הקישון, כבר הוקם 'פארק הקישון'. הפארק הוא פארק אינטנסיבי שהוקם במימון משותף של רשות הנחל, עיריית חיפה, חברת החשמל והחברה הממשלתית לתיירות. הפארק הוקם לאורך 500 מטרים של הנחל, על שטח של 33 דונם שעברו מרשות הנמלים לרשות הנחל. במקביל לפעולות הקמת הפארק ושיקום הנחל מתנהלת בסמוך פעילות רחבת היקף של חנ"י אשר הכשירה שטחים הסמוכים לגדות הנחל לצורך אחסון מכולות.

2009: בחינה הידרולוגית מחודשת ופעולות לשיפור מערכת הניקוז במפרץ חיפה

לנוכח סכנת השיטפונות ואירועי הגשם החריגים שפקדו את האזור נבחנו מחדש ספיקות השיא ונפחי גלי הגאות בהסתברויות נמוכות. בדיקת התחנה לחקר הסחר באגף לשימור קרקע וניקוז במשרד החקלאות ופיתוח הכפר העלתה הערכות ספיקות תכן גדולות בהרבה מאלה שהיו מקובלות עד לפני עשור ([פסק ניתוח אזורי](#)). בעקבות ההערכות העדכניות, תוכנית האב לניקוז מפרץ חיפה מציעה מערכת של אגמי ויסות במעלה גשרי רחוב ההסתדרות ומעדכנת את ספיקת התכן של הנחל. לאור תוכנית זו בוצעה הסדרה חלקית של הנחל לספיקות של 1:100 במקטע שבין גשרי ההסתדרות למעגן הדיג.

2011: הדוח האחרון של ועדת המנכ"לים ורעיון פארק מורד הקישון

הדוח האחרון של ועדת המנכ"לים שהוגש לוועדת השרים הצביע על הצורך להוציא משקעים מתחתית הנחל (הוצאה על ידי המפעלים שזיהמו אותו). נוסף על כך שר התחבורה התבקש להורות לחנ"י להקצות כ-600 דונם משטח הנמל להקמת פארק מורד נחל הקישון.

המניע העיקרי לפרויקט - הזדמנות לשינוי היסטורי

מכלול התהליכים המתוארים לעיל הביאו להבנה ששיקום מורד הקישון חיוני מההיבט הסביבתי, הניקוזי והציבורי.

שנת 2008 הייתה שנת מפנה בעבור חזון פארק מורד הקישון. בשנה זו הועברו קרקעות בבעלות המדינה לרשות רמ"י, טרם העברת הבעלות לחנ"י. רשות נחל הקישון ראתה בשלב הביניים הזדמנות לשינוי היסטורי בבעלות הקרקעות והזדמנות להשיבם לציבור. רשות הנחל פנתה לרמ"י בבקשה להקצות חלק מהשטח לטובת פארק הצמוד לנחל. בעקבות פנייה זו החל תהליך ממושך והליך סטטוטורי מורכב בין מוסדות התכנון שאישרו בעבר את הפיתוח הנמלי של חנ"י. חנ"י ומשרד התחבורה התנגדו לתוכנית, אך בסופו של דבר היא אושרה בשנת 2019. ראו- תכנית מצב קיים [באיור 2](#) ותכנית מאושרת [באיור 3](#).

מטרה ויעדים ליישום

מטרת הפרויקט

- יצירת פארק מטרופוליני באמצעות הקמה והסדרה של 'פארק מורד נחל הקישון'. הפארק יהיה ריאה ירוקה בלב אזור המפרץ ([איור 4](#)).
- שימור וטיפול של השטחים הפתוחים וערכי הטבע והנוף.
- שיקום המערכת האקולוגית והנופית של גדת הנחל תוך שמירה על רציפות מערכות הנחל.

יעדים

לפרויקט תשעה יעדים עיקריים:

1. הסדרת חתך הנחל ופינוי סדימנטים מקרקעיתו.
2. שמירת רצועת נחל ברוחב ובחתך העונים על צרכי הניקוז, תוך טיפול בגדות הנחל וייצובן בעזרת צמחייה ואמצעים טבעיים.
3. שמירת ערכי הטבע, הנוף וההיסטוריה של המקום.
4. שמירת רצף שטחים פתוחים ירוקים ותנועה לאורך הנחל ובין גדותיו (מסדרון אקולוגי).
5. הסדרת דרכי גישה וכניסות לפארק.
6. שילוב פעילות פנאי בנחל ([איור 5](#)).
7. הקמת מוקדי פיתוח ומרכז מבקרים בתוך רצף השטחים הפתוחים.
8. חלוקה לשני אזורים – גדה בפיתוח אקסטנסיבי ושיקום נופים טבעיים וגדה בפיתוח אינטנסיבי המספקת שרותי פנאי.
9. ניקוי ושיקום הנחל כפי שמפורט [בתוכנית האב לשיקום נחל הקישון](#) (יעד עקיף).

סטטוטוריקה

תהליך סטטוטורי - מאזור תעשייה לפארק ציבורי

בשטח התוכנית חלות תוכניות אחדות, כמפורט בפרק המסגרת התכנונית. התוכניות המאושרות הרלוונטיות לפרויקט זה הן:

1. תוכנית אב לניקוז מפרץ חיפה, הקריות ועמק זבולון - התוכנית הציעה מכלול שיפורים הנדסיים במורד הקישון לצורך פתרון בעיית צוואר הבקבוק שבגינה נגרמות הצפות. הפעולות כוללות הוצאת סדימנט מקרקעית הנחל, הסדרת תוואי הנחל והתעלות המתנקזות אליו והקמה של מאגרי ויסות והשהיה.
2. תוכנית אב לשיקום נחל הקישון - תוכנית המפרטת את האופן שבו יש לסלק מזהמים מהנחל ולשקמו מהבחינה האקולוגית כדי להפוך אותו לפארק מטרופוליני ([איור 6](#)). התוכנית אומצה בהחלטת הממשלה בנובמבר 2001.
3. תוכנית מתאר חיפה - התוכנית אימצה את גבולות הפארק ושינתה את ייעודו משטח תעשייה לשטח יישוב. בכך קיבלה תוכנית פארק מורד הקישון תוקף סטטוטורי ראשון.

תוכניות הנוגעות להקצאת שטחים למגוון פעילויות באזור ונמצאות בהליך תכנוני:

1. תוכנית מתאר מחוזית לנמל חיפה (תמ"מ 6)
2. תוכנית מתאר ארצית למפרץ חיפה (תמ"א 30)

3. תוכנית מתאר ארצית לנמל חיפה (תמ"א 13/ב/1)

תוכנית פארק מורד נחל הקישון עברה גלגולים ודיונים רבים בעניין גודל השטח המיועד לפארק. המחלוקת העיקרית הייתה בין רשות נחל הקישון לחנ"י. אחד הנושאים שהיו למכשול באישור התוכנית היה נושא סמכותה של הרשות להגיש תוכנית על שטח נרחב מעבר לתחומה הסטטוטורי. אולם הצטרפותה של עיריית חיפה לרשות הנחל כמגישת התוכנית ייתרה את הדיון בסוגיה זו ואפשרה הלכה למעשה את ההתקדמות בתהליכי אישורה. תיאור הליכי קידום התוכנית מבוסס על תיאור קידום תהליך התכנון ע"י יוסי סורוג'ין, ראש תחום תכנון ברשות נחל הקישון.

סיכום עשר שנים של תהליך סטטוטורי:

1. **2008:** רפורמת הנמלים - שטחי הקישון עוברים באופן זמני מרשות הנמלים לרמ"י. רשות נחל הקישון יוזמת שינוי של ייעוד הקרקע במורד הנחל.
2. **אוגוסט 2008:** לאחר קמפיין ציבורי בהובלת רשות נחל הקישון מפרסמת הוועדה את מסקנותיה. שטח בהיקף של 586 דונם במורד הנחל מיועד להיות שטח פתוח לשמירת טבע ופיתוח פארק לרווחת הציבור.
3. **יולי 2010:** רמ"י מקימה ועדת מנכ"לים לבדיקת מקרקעי שטח פארק נחל הקישון. שותפים בצוות מנכ"לי המשרד להגנת הסביבה ומשרד התחבורה, יו"ר קק"ל, נציג משרד האוצר ונציג חנ"י. בראש הוועדה עומד מנהל רמ"י.
4. **2010:** הפארק מוסדר במסמך עקרונות בין רשות הנחל וחנ"י. מסמך העקרונות מחייב הכנה של תוכנית מפורטת לשטח של כ-1,400 דונם הכולל את מעגן הדיג פארק נמלי לוגיסטי ופארק נחל הקישון. גבולות הפארק כפי שסוכמו הוטמעו גם בתוכנית המתאר החדשה של חיפה (פ/2000).
5. **פברואר 2011:** במעמד ראש הממשלה דאז בינימין נתניהו ניתנת לרשות נחל הקישון זכות השימוש/החכירה בהתאם לצורך ולהתקדמות תכנון הפארק.
6. **קיץ 2011:** חנ"י מפסיקה את שיתוף הפעולה בפרויקט. רשות נחל הקישון מקדמת תוכנית באופן עצמאי על שטח של 950 דונם משטחי רמ"י ורשות הנמלים והרכבות.
7. **2012:** מתווה הפארק ושינוי ייעוד הקרקע משטח תעשייה לשטח ציבורי פתוח נכללים בתוכנית המתאר הארצית למבנים יבשתיים לנמלי חיפה והמפרץ (תמ"א 13/ב/1), אך אין כל התקדמות בשינוי הייעוד והעברת הבעלויות.
8. **חורף 2013:** השלמת תוכנית המתאר לפארק מורד הקישון והעברה להתייחסות המשרד להגנת הסביבה.
9. **קיץ 2014:** ועדת המשנה של ועדת הפנים והגנת הסביבה בכנסת לבחינת סוגיות סביבתיות קראה לחנ"י, למשרד האוצר, לעיריית חיפה ולרשות נחל הקישון לקדם בנחישות פתרון שיאפשר את הקמת הפארק בשטח המיועד. כמו כן קבעה הוועדה כי בכל מקרה שיוקם נמל נוסף במפרץ ראוי לקבוע שחלק מפרויקט הפארק ימומן מרווחי הנמל הצפויים.
10. **2015:** רשות נחל הקישון ועיריית חיפה מגישות את תוכנית פארק מורד הקישון לאישור בוועדה המחוזית לתכנון ובנייה.
11. **2016:** חנ"י, בתמיכת השר להגנת הסביבה אבי גבאי, דורשת לצמצם את שטח הפארק העתידי מ-580 דונם ל-160 דונם, כדי להקדיש שטחים נרחבים יותר לפעילויות עורף נמל. לאחר מאבק ציבורי ומשפטי של ארגוני הסביבה (תמונה 4) נפסלה הצעת הצמצום והתוכנית עברה להפקדה.
12. **שלהי 2016:** הוועדה לשמירת הקרקע החופית מעכבת את התוכנית בשל החשש כי הפארק יקשה על שימושי עורף הנמל המתוכננים.
13. **2018:** חנ"י ממשיכה להתנגד לתוכנית, עיריית חיפה חותמת הסכם עם משרד הביטחון ומשרד התחבורה לפינוי בית הספר הטכני של חיל האוויר והעברת שטחיו לחנ"י כפיצוי לשטחים שילקחו ממנה במורד הקישון. פעילים חברתיים וארגוני סביבה ממשיכים את המאבק הציבורי לקידום התוכנית.
14. **ספטמבר 2019:** התנגדויותיה של חנ"י נדחות והתוכנית מאושרת בוועדה המחוזית.
15. **2020:** חנ"י מקדמת תוכניות חדשות להרחבת מתחם לוגיסטי במפרץ חיפה בסמוך לאיזורים הרגישים מבחינה אקולוגית בשטחי הפארק. רשות נחל הקישון וארגוני סביבה מגישים ערר נגד תוכנית זו, בשל הסכנה שטמונה בה לפארק (תמונה 5).

היבטים הידרולוגיים והנדסיים

הפרויקט מתמקד בהפיכת מרחב הנחל לפארק ציבורי ולא בהיבטים הידרולוגיים והנדסיים של תפקוד הנחל, אשר מקבלים ביטוי בתוכנית האב לניקוז מפרץ חיפה (2009). תוכנית הפארק ונספח הניקוז שלה מתבססים על תוכנית האב לניקוז כנקודת מוצא לתכנון. תוכנית האב ביקשה למנוע הצפות במעלה האגן באמצעות הוצאת סחף מקרקעית הנחל, הסדרה של מוצא הנחל לים והרחבתו (להרחבה ראו [תוכנית האב לניקוז מפרץ חיפה הקרית ועמק זבולון, רשות ניקוז קישון, 2009](#)).

תוכנית הפארק מגדירה את אזורי הפיתוח האינטנסיבי מחוץ לפשט ההצפה ([איור 7](#)). נוסף על כך, באזורים שבהם ישוקמו נופי המלחה ימותנו גדות הנחל באופן שאינו משפיע בצורה משמעותית על ניקוז הנחל (לקריאה נוספת: נספח הניקוז של תוכנית "פארק מורד הקישון" [304-0089318], איג' יאיר רוזנטל, 2019).

היבטים אקולוגיים ואקו-הידרולוגיים

בשנת 2016 פורסם סקר אקולוגי מקיף של נחל הקישון ([סקר אקולוגי מקיף בנחל הקישון - דוח מסכם, רשות נחל הקישון והמשרד להגנת הסביבה, 2016](#)). לפי הסקר, הערכיות האקולוגית של מקטע הפארק היא בינונית ברובה, פרט לשלוחת שפך הקישון (האפנדיקס) שערכיותו גבוהה. עם זאת, רשות הנחל ומתכנני הפארק רואים בפיתוח של פארק מורד הנחל הזדמנות להעשרת המגוון הביולוגי במקטע זה.

עקרונות ויעדים אקולוגיים כמנחי תכנון הפארק

תוכנית פארק מורד הקישון היא תוכנית מתאר המתווה עקרונות לתכנון המפורט העתידי. ככזו היא אינה כוללת התייחסות מפורטת לנושאים כמו הצומח בפארק, אך בכל זאת היא מונחית על ידי עקרונות אקו-הידרולוגיים:

- אזורים רגישים סביבתית סגורים למבקרים
- הגדה המיועדת לטיפול נופי הטבע תהיה ללא תאורה
- שחזור בית גידול מלחה
- הצמחייה שתשתל תהיה צמחייה מקומית ואנדמית בלבד
- צמחייה פולשת תיעקר (בתחום גדות הנחל זהו 16 מינים פולשים; סקר אקולוגי מקיף בנחל הקישון - דוח מסכם, 2016)

שימור ערכי טבע דוגמת מלחות החוף הנעלמות

מי הנחל במקטע זה הם מלוחים. במקטע נמצא אוסף ייחודי של צמחי מלחה, חלקם נדירים, אשר אין שני לו בנחלי החוף בישראל ([סקר אקולוגי מקיף בנחל הקישון - דוח מסכם, 2016](#)). במורד הקישון ובשפך שלו לים יש ערכי טבע ייחודיים בעלי חשיבות רבה לשימור: גדות נחל הקישון הרחבות ושלוחת שפך הקישון (האפנדיקס) ובריכת הלגונה הסמוכה לו ([תמונה 7](#)). האפנדיקס והלגונה שלצידו מייצגים נופ היסטורי אחרון ובית גידול אקוטי שנותר במורד הקישון ובנחלי חוף אחרים - לגונות רדודות המוצפות המוצפות לסירוגין בתהליכי הגאות והשפל. בולטת בחשיבותה שלוחת נחל הקישון (האפנדיקס), שהיא המשך היסטורי של הנחל לפני הטייתו. האפנדיקס הוא מלחה עם מאפיינים פיזיים והידרולוגיים שונים מאלו שבערוץ הנחל ([סקר אקולוגי שלוחת שפך הקישון וסביבתה, 2008](#)). מתוצאות הסקר האקולוגי שנעשה ב-2016 עולה כי עושר חסרי חוליות האקוטיים באפנדיקס הוא הגבוה ביותר בכל מורד הקישון המלוח. למרות הבוצה ואיכות המים הנמוכה, המורכבות המבנית של האפנדיקס הופכת אותו לבית גידול המתאים למינים רבים. המורכבות המבנית כוללת אזורים בעומקים שונים, שלוחות אצבע שמגדילות את שטח הגדות, בריכות צד ועוד ([סקר אקולוגי מקיף בנחל הקישון - דוח מסכם, 2016](#)).

פעולות להשבת איכות המים

שיפור איכות מי הקישון הוא מטרה לאומית מורכבת בפני עצמה. בעקבות תוכנית האב לשיקום נחל הקישון שהממשלה אימצה בשנת 2001 נעשו מהלכים לשיקום הנחל. השיפור שחל באיכות המים החל משנת 2001, כתוצאה מהפסקת הזרמות השפכים התעשייתיים לנחל, הביא לחזרתן של צורות חיים רבות למורד הנחל. כמו כן, רשות הנחל פועלת יחד עם רשות המים, בהתאם להחלטת ממשלה להתמודדות עם שנות הבצורת (2018), לשחרור מעיינות במעלה אגן ההיקוות האחוזים בידי האגודות החקלאיות. פעולה אשר תביא להטבה באיכות המים ולעליה בספיקת הבסיס בנחל.

היבטי נוף, חברה ומורשת

התוכנית מבוססת על התפיסה שפארק הנחל יהווה ריאה ירוקה ייחודית בגודלה ובאיכותה עבור תושבי מטרופולין חיפה. היא מפרטת את עקרון "משוליים של איזורי פיתוח אורבניים לליבת המטרופולין" של [תוכנית האב לנחל הקישון \(רשות נחל הקישון, 2001\)](#). בכך היא מגדירה כיצד יטופח הנחל והמרחב לאורכו כך שיהיה חוליה מקשרת בין שני חלקי מטרופולין חיפה

- הקריות והעיר חיפה, בשילוב עם הנראות והנוכחות של הנחל במרחב.

כפי שניתן לראות בתשריט נספח הבינוי והנוף של התכנית ([איור 7](#)), פארק הנחל המוצע מחולק לשני אזורים:

1. חלק צפוני - השטח שמדרום לשטחים הלוגיסטיים ומעגן הדיג ועד לגדות הנחל יפותח כפארק נחל עירוני אינטנסיבי. הפארק יהיה מקום של פנאי ונופש לרווחת תושבי המטרופולין וכלל המדינה.
2. חלק דרומי - התחום שבין כביש 22 מדרום וגדת הנחל מצפון יפותח כפארק נחל אשר ישמר את הטבע שהתפתח באזור האפנדיקס ובריכות הבוצה הקיימות. כחלק מהפארק האקסטנסיבי, אזור מופר בדרום-מזרח השטח יפותח כבית גידול לח.

תוכנית הפארק כוללת שבילים, אזורי התכנסות (לרבות אמפיתיאטרון), אזורי פיקניק, כיתות חוץ, גשרוני עץ ומסלולי תצפית, מדשאות, גנים נושאים, מתקני משחק וספורט, שטחי גינון ושטחים טבעיים.

לצד אלו עתיד לקום מרכז מבקרים גדול אשר ישמש כמוקד חינוכי ערכי בתחומים הקשורים למערכות הנחל. כמו כן מוצעים בתוכנית מוקדים לפיתוח עסקי (אתר נופש), אשר יתרמו מבחינה כלכלית לתחזוקה השוטפת של הפארק הציבורי. התוכנית משמרת ערכי טבע, נוף והיסטוריה הקיימים במקום, לרבות חורשות איקליפטוסים, עצים מיוחדים, בריכת מים מנדטורית וגשר ביולי.

ייחודו של הפארק בשטחו הנרחב ובעושר הפעילויות והחוויות שיציע למבקרים בו, בפרט לנוכח העובדה שהוא ממוקם בלב אזור שהוא דל בשטחים ציבוריים פתוחים איכותיים. הפארק יציע חוויות מגוונות של פנאי, חינוך וטבע תוך חיזוק רוח המקום, באמצעות שימור החורשות הוותיקות והמבטים היחודיים לים ולכרמל.

כלכלה, ניהול ותחזוקה

כלכלה ותקציב

לפי הערכות של רשות נחל הקישון, סך העלות של הפרויקט הוא 270 מיליון ש"ח בחלוקה לארבעה שלבים למשך 12 שנים, לפי החלוקה המוצגת בתשריט שלביות הביצוע ([איור 8](#)):

שלב א - כולל פיתוח של האפנדיקס והלגונה ואת בריכות הבוצה הסמוכות להם. עלות מוערכת - 110 מיליון ש"ח.

שלב ב - כולל את המקטע המרכזי של הפארק. עלות מוערכת - 90 מיליון ש"ח.

שלב ג - כולל את מוצא הנחל. עלות מוערכת - 50 מיליון ש"ח.

פיתוח רצועת הנחל, כולל טיפול ושיקום גדות ערוץ הנחל הראשי לאורך כל הפארק - עלות מוערכת - 20 מיליון ש"ח. נכון לסוף שנת 2021 לא ידוע מתי יבוצעו השלבים השונים.

[תוכנית אב לנחל הקישון \(רשות נחל הקישון, 2001\)](#) מציעה מספר מקורות מימון אפשריים:

- מקורות ציבוריים, למשל המשרד להגנת הסביבה, קק"ל, רשות ניקוז קישון ומשרד התיירות.
- מקורות פרטים ויזמיים, למשל המפעלים הסמוכים, רשות הנמלים ומשקיעים פרטיים.
- מתן זכויות ליזמים במקטעים מסוימים לאורך הנחל.

מנגנון ניהול ותחזוקה

תוכנית הפארק מגדירה בהוראותיה כי הקמת הפארק, ניהולו ופיתוחו ייעשו באמצעות מנהלת ייעודית משותפת לעיריית חיפה ולרשות נחל הקישון. המנהלת תהיה אחראית לכל ההיבטים של פיתוח ותחזוקת הפארק וטיפול השטחים הטבעיים בו (תוכנית פארק מורד נחל קישון - הוראות התוכנית, 2019). בפועל מנגנון הניהול והתחזוקה טרם נקבע.

באומדן הפארק הוקצו כ-5 מיליון ש"ח בשנה לתחזוקה. התחשיב התבסס על כך שהפארק יהיה פתוח לציבור ללא תשלום וינהל בידי מנהלת פארק משותפת של רשות הנחל ועיריית חיפה באישור משרד הפנים. מכיוון שטרם הוקמה מנהלת, ייתכן שהיבט זה ישתנה.

הפרויקט כיום

תוכנית פארק מורד נחל קישון היא תוכנית מורכבת, ולכן מימושה נעשה בשלבים. מאז אישורה בשנת 2019 מנסה רשות הנחל לאגום משאבים בכדי לממן אותה בשלמותה. עד כה גויסו כ-8 מיליון ש"ח באמצעות הקרן לשטחים פתוחים של רמ"י, אשר מושקעים בפארק המלחה (חלק קטן מהמתחם המערבי האקסטנסיבי של הפארק) והוא עתיד להיבנות בשנת 2022. נוסף על כך, רשות הנחל פועלת כדי לאשר את הפיתוח של חלקים נקודתיים מהפארק במסגרת פיצוי סביבתי של פרויקטים שמקודמים בצמוד לו ומשפיעים על האזור.

בהיבט הסטטוטורי רשות נחל הקישון מנסה להרחיב את שטח הפארק באזור האפנדיקס הרגיש, כמפורט [בפרק סטטוטוריקה](#) ותהליך תכנוני. במקביל מקדמת חנ"י את תוכנית אחסנה לוגיסטית נמלי ישראל (304-0311852), אשר במסגרתה מוצע למקם שטחי אחסון בסמוך לאפנדיקס. לתוכנית זו הוגשו עררים לוועדת המשנה לעררים של המועצה הארצית לתכנון ולבנייה, בין היתר על ידי רשות נחל הקישון. החלטות ועדת הערר נדונו בבית המשפט המחוזי לעניינים מנהלים. בטרם התקיים דיון בנושא ביקשה המדינה למחוק את העתירות משום שההליך התכנוני לא הושלם. לפיכך נושא עריכת התסקיר לתוכנית יידון בישיבה מיוחדת של הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה בחיפה בתאריך 1/12/21.

לעת עתה נראה כי עיריית חיפה לא תתנגד לתוכניתה של חנ"י להקמת שטחי אחסון, כחלק מהסכם שלה עם משרד התחבורה שלא להתנגד לכלל תכניות חנ"י במרחב, דבר אשר יפגע בהגדלת הפארק ובאפשרויות השיקום האקולוגי. לטענת רשות הנחל, הקמת אזור אחסון המכולות של חנ"י בסמוך לגדות הנחל במקום בשטחים חלופיים אחרים, לא מאפשרת לשמר את הנחל כמערכת אקולוגית בת קיימה ולפתח את הפארק העתידי כמרחב של פנאי הפתוח לציבור. לקריאה נוספת ראו בדף [תוכניות במרחב הנחל, באתר רשות נחל הקישון](#).

סיכום ולקחים

מדדי הערכה של הצלחת הפרויקט

רשות נחל הקישון רואה באישור של תוכנית פארק מורד נחל הקישון בשנת 2019 הצלחה. אישור התוכנית במוסדות התכנון אינו דבר מובן מאליו. לא אחת ריפו את ידיה של רשות הנחל וניסו לשכנע אותה לא להגיש את התוכנית כדי שלא תתבזה במוסדות התכנון.

מדד הצלחה נוסף הוא זמן מימושה של התוכנית. כדי שהפרויקט יצליח יש לממש אותו בהקדם האפשרי, בין היתר באמצעות קבלת החלטות ממשלה רב שנתית מתוקצבת שתאפשר את הקמתו של הפארק בשלבים. החלטה זו עדיין לא נתקבלה.

תובנות ולקחים לעתיד

תוכנית פארק נחל הקישון מדגימה כיצד אפשר לשקם נחלים מזהמים הנמצאים בלב אזורים אורבניים ותעשייתיים, צפופים ומורכבים ולהנגיש אותם לציבור. רבות מהסוגיות שעולות בתהליך התכנון והאישור של התוכנית רלוונטיות לנחלים אחרים, ואפשר להפיק מהן לקחים עבור שיקום של נחלים אחרים: מציאת איזון בין צורכי תעשייה ובינוי לצורכי הציבור וצורכי הטבע; יצירת שיתוף פעולה בין משרדי ממשלה בנושאים מורכבים שאי אפשר לפתור בדרגים נמוכים יותר; תפקיד הרשויות המקומיות בהגעה לתכנון רחב ומוסכם; כלים סטטוטוריים לשימור שטחים טבעיים רחבים ככל האפשר ותקצובם; תכנון, תקצוב והקמה של פארקים מטרופוליניים בעלי חשיבות לאומית ועוד. תובנות מרכזיות:

- יש להימנע מבינוי על גדות נחלים:** ישנה בעייתיות אינהרנטית בבינוי באזורים רגשים על גדות נחלים, בייחוד בינוי של תשתיות חיוניות והקשיים שמלווים את השינוי התפיסתי של כל הגורמים המעורבים בכך. גיבוש התפיסה שבה התכנון העירוני וחלוקת השטחים צריכה לנצל את תועלות הנחל לציבור ואת תפקידו ההידרולוגי כדי למנוע סכנת חיים, אורך זמן וגובה מחיר כבד במציאת פתרונות חלופיים לתוכניות ישנות. הבעייתיות שבפיתוח על גדות מורד הקישון כפולה: הפיתוח (תשתיות, תעשייה וכדומה) מגביר את בעיות ההצפה ומצריך פעולות ניקוז מורכבות להגנה על פיתוח זה בשל רגישותו להצפות. לכן חשוב להרחיק תשתיות אלו מגדות נחלים, לרבות בפרויקט זה.
- חשיבות רבה לשיתוף פעולה בין הגופים הציבוריים הרלוונטיים:** הצלחת פרויקטים בעלי חשיבות לאומית מצריכה שילוב ידיים בין משרדי הממשלה הרלוונטים (במקרה זה משרד התחבורה) והמשרד להגנת הסביבה, רשות הנחל לבין העירייה, והפעילות המשותפת בתחום הסטטוטורי. תהליך אישור התוכנית יכל להיות קצר בהרבה אם

שיתוף הפעולה היה נעשה בשלבים מוקדמים יותר.

3. **תקצוב ברור של פרויקטים מורכבים בעלי חשיבות לאומית:** ישנו צורך במנגנון תקצוב מוסדר עבור פרויקטים מורכבים וגדולים בהן עוסקות רשויות נחלים. נכון לעכשיו על אף הנכונות של רשות הנחל להוציא את הפרויקט אל הפועל, חסרים המקורות התקציביים הנחוצים. יתכן שיצירת מנגנון של פיצוי סביבתי יכל לספק את הצורך התקציבי.
4. **הציבור הוא בעל תפקיד משמעותי בקידום תוכניות פורצות דרך:** מורד נחל הקישון הוא אזור הנמצא תחת העין הציבורית שנים רבות. יחד עם זאת, נדרש זמן וניסיון עד שהצליחה רשות הנחל לגייס את ציבור מטרופולין חיפה למאבק על אישור התכנית. כאשר הציבור גויס ההד התקשורתי והפוליטי היה משמעותי והאיץ את אישור התכנית. ניתן ללמוד מנסיונה של רשות הנחל עבור מאבקים דומים עתידיים.

פרויקטים באותו אזור

- פארק הנפתול
- תוכנית אב לנמל חיפה
- תוכנית אחסנה לוגיסטית נמלי ישראל
- תוכנית שער המפרץ - עמק החדשנות

מקורות ותודות

מקורות ומסמכי עזר

- תכנית אב לנחל הקישון, 2001, עמוס ברנדיס אדריכלות ותכנון עירוני ואזורי בע"מ (רשות נחל הקישון)
- דוח ועדת החקירה בעניין נחל הקישון, 2003, הנשיא בדימוס השופט מאיר שמגר, פרופ' מאיר וילצ'יק, גדי רנרט, יאיר סקלסקי (משרד הביטחון)
- סקר אקולוגי מקיף בנחל הקישון - דו"ח מסכם, 2016, ד"ר אלדד אלרון, אסף מירוז, ד"ר ידי קפלן, ד"ר ירון קרוטמן, מיכל אשכנזי (רשות נחל הקישון והמשרד להגנת הסביבה)
- תכנית אב לניקוז מפרץ חיפה הקריות ועמק זבולון - חלק א, 2009, אינג' דני שרבן - יודפת מהנדסים, אינג' רפי הלוי - נהרא (רשות ניקוז קישון)
- תכנית אב לניקוז מפרץ חיפה הקריות ועמק זבולון - חלק ב, 2010, אינג' דני שרבן - יודפת מהנדסים (רשות ניקוז קישון)
- השפעת פיתוח הנחל החדש בחיפה על שיקום נחל הקישון, 2008, יניב רונן, שמוליק חזקיה (הכנסת, מרכז המחקר והמידע)
- תכנית פארק מורד נחל קישון 304-0089318, 2019, יעד אדריכלים ומתכנני ערים ונוף בע"מ (רשות נחל הקישון, עיריית חיפה) - הוראות התכנית, נספח נוף ובינוי, נספח ניקוז ותשריטים.
- אוסף מידע בנושא נחל הקישון ואיכות מימיו, 2000, רשות נחל הקישון (רשות נחל הקישון)
- דו"ח ניטור הידרוביולוגי של נחל הקישון: סתיו 2019, 2020, ד"ר ירון הרשקוביץ וטוביה אשכולי (המרכז הלאומי לאקולוגיה אקוויטית, מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט - אוניברסיטת תל אביב, רשות נחל הקישון)
- פארק מורד נחל הקישון - קידום תהליך התכנון, 2021, יוסי סורוג'ון (רשות נחל הקישון)
- מלחות בישראל: סביבת חיים קיצונית ומיוחדת, 2013, ד"ר גיל בן נתן (החברה להגנת הטבע)
- אתר רשות נחל הקישון - <https://kishon.org.il>

תודות

אנשי מקצוע רבים תרמו מזמנם לתייעוד של הפרויקט ולקחו חלק בכתיבת התובנות. המסמך הוא תוצר של איסוף ועריכת חומרים, ראיונות, סיור בשטח וקבלת משובים מקצועיים.
תודה רבה לצוות רשות נחל הקישון - יוסי סורוג'ון (ראש תחום תכנון) איתן צנטנר (ראש תחום סביבה) ומעיין ציון (אקולוגית), וליעל אולק - אקולוגית העיר חיפה.

כתיבה: מיכל וולנר
תאריך עדכון: אוקטובר 2021

קישורים

[תכנית מתאר מקומית מס' 304-0089318](#)

[התקן הסביבתי](#)

[אתר רשות נחל הקישון](#)

[צו רשויות הנמלים, התשס"ד-2004](#)

[תכנית מתאר מקומית מס' 304-0089318](#)

[אמנת רמסר](#)

[באתר המשרד להגנת הסביבה](#)

[חפ/2000](#)

[תמ"א 13/ב/1](#)

[תוכניות במרחב הנחל, באתר רשות נחל הקישון](#)

קבצים להורדה

[תכנית אב לנחל הקישון, רשות נחל הקישון, 2001](#)

[תכנית אב לניקוז מפרץ חיפה, הקריות ועמק זבולון - חלק א, רשות ניקוז קישון 2009](#)

[תכנית אב לניקוז מפרץ חיפה, הקריות ועמק זבולון - חלק ב, רשות ניקוז קישון 2010](#)

[תכנית המים לנחל הקישון, רשות הטבע והגנים והמשרד להגנת הסביבה, 2011](#)

[תכנית פארק מורד נחל הקישון \(304-0089318\) - הוראות התכנית, 2019](#)

[תכנית פארק מורד נחל הקישון \(304-0089318\) - הוראות נספח בינוי ונוף, 2019](#)

[תכנית פארק מורד נחל הקישון \(304-0089318\) - נספח בינוי ונוף, 2019](#)

[תכנית פארק מורד נחל הקישון \(304-0089318\) - תשריט, 2019](#)

[דו"ח ועדת החקירה בעניין נחל הקישון, רפואה ומשפט, 2003](#)

[השפעת פיתוח הנמל החדש בחיפה על שיקום נחל קישון, הכנסת- מרכז המחקר והמידע, 2008](#)

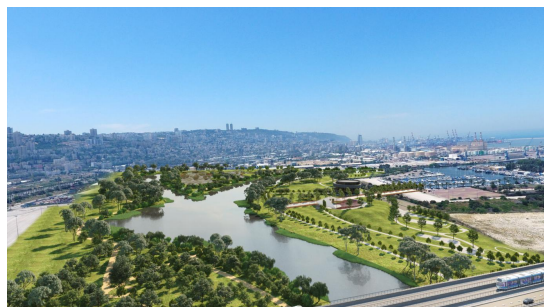
[סקר אקולוגי מקיף בנחל הקישון - דו"ח מסכם, המשרד להגנת הסביבה ורשות נחל הקישון, 2016](#)

[מלחות בישראל, סביבת חיים קיצונית ומיוחדת, 2013](#)

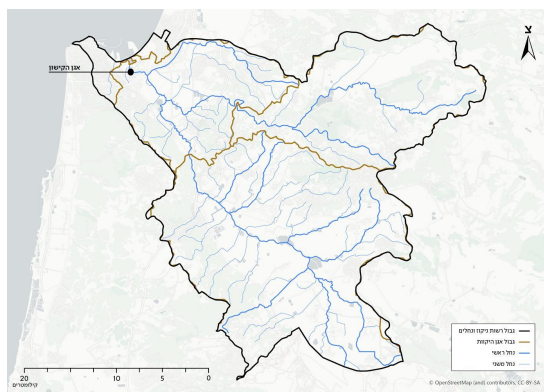
תמונות

מורד הקישון - מבט לכיוון מזרח (מקור: ורהפטיג וניצאן, עבור רשות נחל הקישון)

הדמית מבט על לכיוון דרום-מערב של פארק מורד נחל קישון. (מקור: רשות נחל קישון)

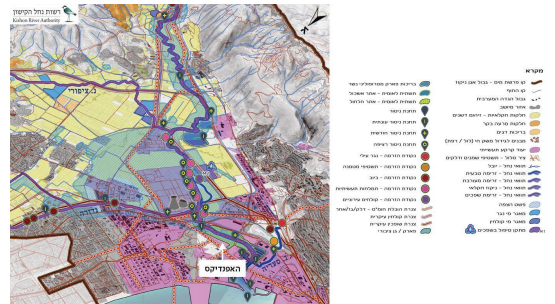
מיקום הפארק באגן היקוות קישון (מקור: אגמא)

יובל	מיקום	ספיקה באגן פתוח	ספיקה באגן עירוני	ספיקות תכן (מ"ק/שנייה)	רום אנרגיה מ'
ציפורי	מעלה ציפורי - הגנה	1: 100	1: 20	130	
הגנה	מעלה ציפורי - הגנה	1: 100	1: 20	25	
קישון	מעלה ציפורי - הגנה	1: 100	1: 20	330	+ 5.50
קישון	מעלה גזורה-קישון	1: 100	1: 20	395	
גזורה	מעלה גזורה-קישון	1: 100	1: 20	55	
קישון	מורד גזורה-קישון	1: 100	1: 20	445	+ 2.25

ספיקות תכן ללא מאגרי יסות לקישון (מקור: תוכנית פארק מורד נחל קישון - נספח ניקוז, 2017)

יובל	מיקום	ספיקה באגן פתוח	ספיקה באגן עירוני	ספיקות תכן (מ"ק/שנייה)	רום אנרגיה מ'
ציפורי	מעלה ציפורי - הגנה	1: 100	1: 20	130	
הגנה	מעלה ציפורי - הגנה	1: 100	1: 20	25	
קישון	מעלה ציפורי - הגנה	1: 100	1: 20	330	+ 5.50
קישון	מעלה גזורה-קישון	1: 100	1: 20	330	
גזורה	מעלה גזורה-קישון	1: 100	1: 20	55	
קישון	מורד גזורה-קישון	1: 100	1: 20	380	+ 1.80

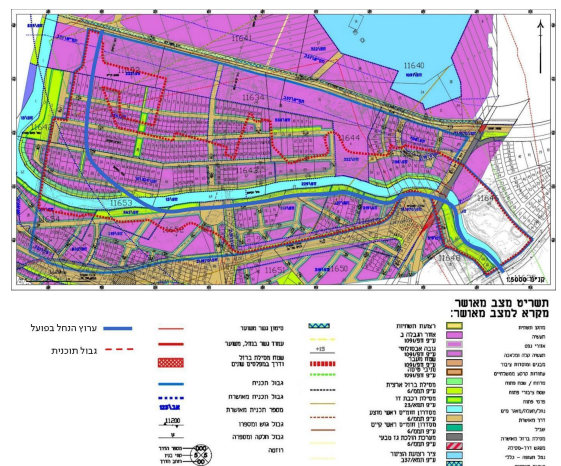
ספיקות תכן עם מאגרי יסות לקישון (מקור: תוכנית פארק מורד נחל קישון - נספח ניקוז, 2017)

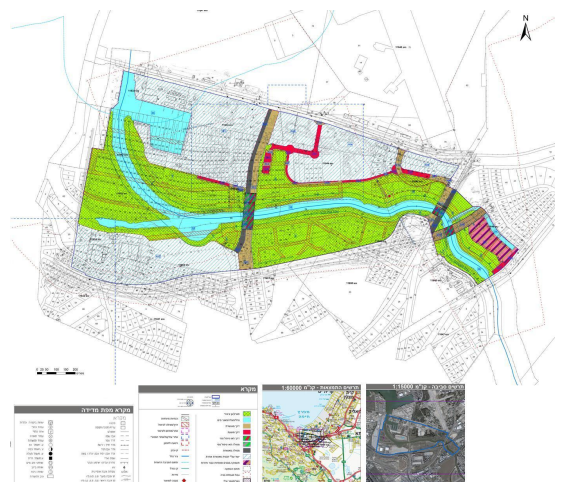
מיפוי שימושי קרקע ומקורות זיהום באגן הקישון (מקור: רשות נחל הקישון)

מלחת הקישון ההיסטורית, 1926 (מקור: אוניברסיטת חיפה)

תזריט מצב מאושר (מקור: תוכנית מספר 304-008931)

תזריט מצב מוצע (מקור: תוכנית מספר 304-008931)

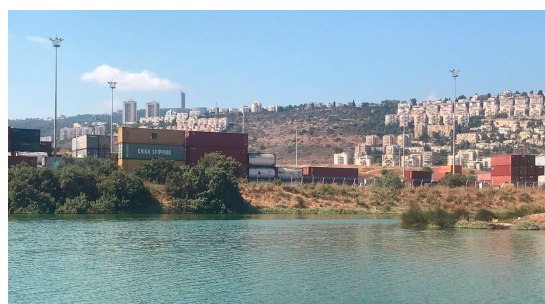
הדמיית מבט מהפארק לכיוון חיפה (מקור: רשות נחל הקישון)

הדגמה סכמטית של תפקיד מרחב נחל הקישון במטרופולין (מקור: תכנית האב לנחל הקישון, רשות נחל הקישון)

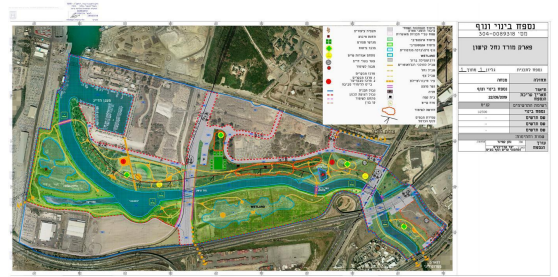
הפגנה מנגד צמצום שטח פארק מורד הקישון מול ביתו של השר הממונה על רמ"י דאז, משה כחלון (מקור: מערכת חי פה, 2016)

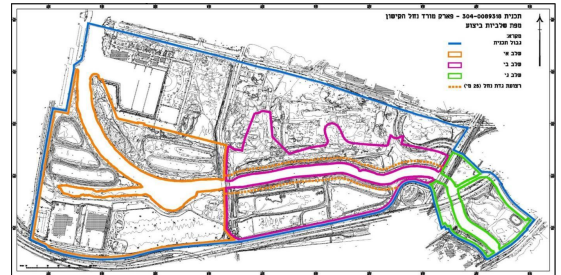
מכולות בשטח חנ"י בקרבת הנחל, 2021 (צילום: אגמא)

האפנדיקס - זכר לנחל ההיסטורי (צילום: רשות נחל הקישון)

תשריט נספח בינוי ונוף (מקור: תוכנית מספר 304-008931)

תשריט שלביות ביצוע (מקור: תוכנית מספר 304-008931)